

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора філософії в галузі знань «Право», доцента Тараса ЛУЦЬКОГО на
дисертацію Марти ЮРКІВ на тему:**

**«Відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника
правоохоронного органу за кримінальним правом України», подану на
здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)**

Актуальність теми дослідження. Варто погодитись з автором у тому, що життя та здоров'я людини – це основа існування суспільства і держави. Своєю чергою, забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Діяльність правоохоронних органів як державної виконавчої ланки влади спрямована на виконання вказаних функцій, а саме забезпечення стану законності й правопорядку, захисту прав, свобод та інтересів громадян, суспільства і держави, а також на реалізацію інших законодавчо визначених функцій держави. Ефективне функціонування держави неможливе без створення сприятливих умов для діяльності правоохоронних органів. Тому посягання на цих осіб спрямовано не лише проти їхніх особистих благ – життя, здоров'я чи фізичної недоторканності, але й становить неабияку загрозу авторитету держави і, як наслідок, підриває стабільність публічного порядку та знижує рівень суспільної довіри до органів влади.

З огляду на важливість діяльності правоохоронних органів впливає необхідність всебічного вивчення та забезпечення заходів протидії посяганням на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, адже недостатня правова та соціальна захищеність працівників правоохоронних органів викликає порушення рівноваги в суспільстві, що в подальшому може призвести до так званих соціальних патологій, які негативно впливають на результат діяльності правоохоронних органів. Статистичні дані, судова практика та низка теоретичних напрацювань свідчать про наявність невирішених проблемних аспектів щодо якості регламентації відповідальності за посягання на життя та

здоров'я працівників правоохоронних органів.

Окремі аспекти зазначеної проблематики були предметом наукового аналізу в працях таких науковців, як М. І. Бажанов, Т. Й. Бишик, В. В. Борисов, Є. О. Гладкова, А. В. Градецький, Р. А. Каторкін, О. О. Кирбят'єв, О. М. Костенко, В. В. Кузнецов, Я. О. Лантінов, О. М. Литвинов, М. П. Орзіх, І. В. Петрішак, А. В. Савченко, В. В. Сташис та інші. Попри існування окремих наукових напрацювань, питання кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів не було предметом цілісного та системного наукового дослідження, що обумовлює необхідність і актуальність його всебічного аналізу, потребу ревізії ефективності кримінального законодавства щодо кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, оцінки ефективності правозастосовної практики у справах цієї категорії та вироблення на її основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування.

Одним із засобів подолання проблем, пов'язаних із питанням кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я є встановлення та реалізація кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу у КК України. При цьому, наявні в Україні дослідження проблеми відповідальності таких діянь не вичерпують всіх проблем правового регулювання відповідної сфери. Черговою у цьому ряді є спроба Марти ЮРКІВ вирішити проблеми правової регламентації відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України. Спроба в цілому вдала, дисертантка зуміла комплексно й системно підійти до дослідження цієї теми. Таким чином, обрана тематика не лише відповідає викликам сьогодення, а й є практично орієнтованою, спрямованою на підвищення ефективності правоохоронної діяльності та судової практики.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Рецензована дисертаційна робота є одним із перших комплексних досліджень відповідальності за посягання на життя та здоров'я

працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України, що дало можливість авторові провести оцінку кримінально-правової охорони цієї сфери діяльності шляхом проведення аналізу не лише нормативних приписів та теоретичних доробок, але й за допомогою вивчення практики застосування положень кримінального законодавства в частині відповідальності за такі кримінальні правопорушення.

Рівень наукової обґрунтованості дисертації ЮРКІВ Марти Тарасівни є високим і відповідає критеріям, встановленим до наукових кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії. Наукові положення, висновки й рекомендації, викладені у роботі, ґрунтуються на ретельному аналізі наукових джерел, узагальненні практики, системному методологічному підході й особистому досвіді дисертанта у сфері здійснення правоохоронної діяльності.

Проведене автором комплексне дослідження питання відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України дало дисертантові можливість сформулювати ряд пропозицій щодо удосконалення положень чинного законодавства, а також практики його застосування.

До найбільш вагомих положень наукової новизни слід віднести те, що автором уперше: а) обґрунтовано доцільність виключення з Кримінального кодексу низки статей Особливої частини, якими передбачено відповідальність за посягання на життя та здоров'я спеціальних потерпілих. Зокрема, запропоновано виключити з положень КК України статті 112, 345, 345-1, 346, 347, 347-1, 348, 348-1, 350, 352, 377, 378, 398, 399, 400, 405, 435-1, 443; б) доведено необхідність доповнення складів окремих статей Кримінального кодексу України кваліфікуючою ознакою або окремою частиною статті «те саме діяння, вчинене щодо особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового, громадського обов'язку або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації або з мотивів помсти за колишню таку діяльність» (п. 8 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 3 ст. 125, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 129, ч. 2 ст. 194, ч. 2 ст. 195 КК України); в) обґрунтовано доцільність передбачити у ст.

129 КК України відповідальність за погрозу насильством, відповідно диспозицію викласти у редакції «погроза насильством, вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози»; г) запропоновано передбачити можливість застосування покарання у виді довічного позбавлення волі за готування або замах на злочини, пов'язані з умисним протиправним заподіянням смерті іншій особі, з відповідним внесенням змін до ч. 4 ст. 68 КК України.

Положення дисертації, якими удосконалено наявні у науці кримінального права підходи та позиції набули подальшого розвитку а також наділені достатнім ступенем наукової новизни.

Структура роботи, відповідність мети роботи поставленим завданням, обсяг опрацьованих наукових та емпіричних джерел, намагання висвітлювати авторську позицію а також критично аналізувати положення практики дослідження відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України, виступають підтвердженням достатнього рівня аргументованості та достовірності результатів дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності.

Дисертаційна робота виконана на належному теоретичному та науковому рівні. План роботи складено логічно та послідовно, він достатньою мірою дає можливість проаналізувати об'єкт дослідження та розкрити предмет дослідження. **Вступ** містить чітке визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження, його новизни, теоретичної та практичної значущості, а також положень, які виносяться на захист. Уже на цьому етапі видно цілісність підходу дисертанта до теми, а також логічний зв'язок між обраною проблематикою та науковим апаратом. В **першому розділі** дисертації здійснено системний аналіз стану наукового розгляду проблем кримінально-правової охорони життя та здоров'я працівників правоохоронних органів з метою виявлення та узагальнення дискусійних питань, щодо яких у науковій спільноті відзначається неоднозначність трактувань і варіативність думок, також

окреслено коло питань, які досі залишаються недослідженими в науковому просторі. Визначено рівні опрацювання проблематики кримінальних правопорушень проти працівників правоохоронних органів. Проаналізовано науково-термінологічний апарат («опір», «наси́льство», «втручання у діяльність», «працівник правоохоронного органу») та історичний розвиток кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я працівників правоохоронних органів в Україні. Висвітлено еволюцію підходів до кримінально-правової охорони службової діяльності та безпеки працівників правоохоронних органів від моменту закріплення відповідальності до сьогодення, що підкреслило послідовність історичного розвитку та системність кримінально-правової відповідальності. Здійснено порівняльний аналіз кримінально-правової охорони працівників правоохоронних органів у зарубіжних державах, який засвідчив спільну у їх регулюванні подібність принципів охорони, проте виявив специфічні відмінності у деталізації складів злочинів, підходах до кваліфікації та застосування відповідальності. **Другий розділ роботи** присвячено аналізу складів кримінальних правопорушень, що передбачають відповідальність за посягання на життя, здоров'я, свободу і недоторканність працівників правоохоронних органів та пов'язаних із ними осіб, зокрема за погрозу, насильство та інші посягання у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Проаналізовано об'єкт кримінально-правової охорони, об'єктивну та суб'єктивну сторони, а також суб'єкта кримінальних правопорушень. Деталізовано судову практику у розрізі розуміння терміну «працівник правоохоронного органу». Уточнено зміст погрози, форми спричинення шкоди здоров'ю та кваліфікуючі ознаки умислу на позбавлення життя працівника правоохоронного органу. Визначено роль мотиву і мети як конструктивних елементів складу злочину. Окреслено загальні вимоги до суб'єкта кримінального правопорушення. За результатами дослідження виявлено колізії та прогалини законодавства, а також суперечності у правозастосовній практиці. У **третьому розділі** дослідження обґрунтовано необхідність удосконалення кримінально-правової відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів шляхом

перегляду законодавчих конструкцій та підвищення якості правозастосування. Встановлено наявність дублювання, санкційних диспропорцій та термінологічної невизначеності, що знижує системність і внутрішню узгодженість кримінального закону. Обґрунтовано необхідність уніфікації складів кримінальних правопорушень, гармонізації санкцій відповідно до принципу пропорційності, уточнення статусу спеціального потерпілого та врахування концепції глобального реформування Особливої частини КК України. **Висновки** є логічним узагальненням отриманих результатів і чітко корелюють із поставленими завданнями. Їх зміст демонструє завершеність дослідження та обґрунтованість усіх положень, що виносяться на захист.

Дисертація Марти ЮРКІВ є самостійним та оригінальним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального законодавства та практики його застосування. Методологія дослідження відповідає його предмету та завданням. Обрана сукупність методів наукового пошуку становить собою поєднання загальнонаукових та спеціальних методів та використана у поєднанні: діалектичного, прагматичного, логічного та категоріального аналізу, герменевтики, історичного, порівняльно-правового методів, методу аналізу та синтезу, індукції та дедукції, формально-юридичного та логіко-семантичного аналізу, статистичного методу, методу тлумачення норм права, моделювання та прогнозування.

Дисертація виконана українською мовою, стиль – академічно-науковий, чіткий, логічний. Таким чином, зміст дисертації відповідає критеріям академічної доброчесності, наукової зрілості й методологічної повноти. Структура роботи забезпечує повноту розкриття теми, а якість оформлення засвідчує належний рівень підготовки здобувача.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що основні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація» (як для підготовки навчально-

методичного забезпечення, так і для використання як навчального матеріалу під час розгляду відповідних питань на лекціях та практичних заняттях), а також в правозастосовній та правотворчій діяльності.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові результати, отримані в процесі підготовки дисертаційної роботи, оприлюднені у відкритому доступі шляхом публікації в профільних наукових виданнях. Кількість та науковий рівень підготовлених та опублікованих наукових праць відповідає вимогам, які ставляться до оприлюднення результатів дисертацій. Основні результати дисертації опубліковано у п'яти наукових працях, опублікованих у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», та трьох тезах доповідей, оприлюднених на науково-практичних заходах, що свідчить про апробацію результатів дослідження в професійному середовищі та їх відкрити наукову дискусію.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Дисертація Марти ЮРКІВ містить положення, які викликають у рецензента зауваження та запитання, а також потребують додаткового аргументування. Під час захисту доцільно почути детальну позицію автора роботи щодо таких питань рецензента:

1) у висновку (с. 176) дисертантка зазначає: «З'ясовано, що стан наукової розробленості проблем кримінально-правової відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів є загалом достатнім, однак характеризується фрагментарністю та наявністю дискусійних аспектів. Разом із тим виявлено низку невіршених і недостатньо систематизованих проблем, зокрема конкуренцію спеціальних і загальних норм (співвідношення статей 345, 348 КК України зі загальними складами злочинів проти життя і здоров'я), відсутність законодавчого визначення поняття «працівник правоохоронного органу», нечітке розмежування форм протидії («опір», «втручання», «наси́льство», «посягання на життя»)...». Таке припущення

потребує додаткової аргументації, оскільки в основному тексті дисертації, авторка наводить позиції окремих науковців, щодо розмежування зазначених діянь, не підсумовуючи викладений матеріал та не зазначаючи власний погляд щодо визначення та розмежування перерахованих вище понять.

2) У дисертації (с. 99) авторка зазначає, про те що: «...дії, які є формами прояву об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення (ст. 345 КК України), в обов'язковому порядку повинні бути вчинені саме щодо виконання потерпілим своїх службових обов'язків. При цьому важливо, щоб така службова діяльність здійснювалася в межах чинного законодавства. Якщо ж дії потерпілого виходять за рамки законності – скажімо, містять ознаки перевищення службових повноважень чи зловживання владою, то підстав для кваліфікації кримінального правопорушення за статтею 345 КК України не буде....». Така позиція викликає застереження, а вище зазначене твердження потребує уточнення дисертантом, оскільки виникає логічне запитання, як, наприклад, кваліфікувати дії особи, яка нанесла тілесні ушкодження працівнику поліції, у випадку коли останній зупинив транспортний засіб в якому він рухався і не зміг назвати причинну зупинки цього транспортного засобу, фактично зупинивши його без належних на те підстав?

А також, як кваліфікувати дії особи, яка нанесла тілесні ушкодження працівнику правоохоронного органу, після того як останній зняв йому кайданки, які були одягненні на час, що перевищує максимально допустимий період безперервного застосування, а саме 2 години?

Також, у своїй роботі (с. 98) дисертантка аналізує проблеми щодо відсутності законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за мордування в диспозиції статті 345 КК України, проте залишає поза увагою проблему, щодо кваліфікації дій особи, яка умисно заподіяла працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжке тілесне ушкодження, у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, що спричинили смерть потерпілого? З огляду на це, виникає питання, яким чином вирішити зазначену проблему та як кваліфікувати такі дії не порушивши принцип «non bis in idem»?

3) На думку дисертантки (с. 183) статтю 115 КК України варто доповнити приміткою, ч. 2 якої викласти в такій редакції «...Під «працівником правоохоронних органів» слід розуміти як **службову особу відповідного органу**, яка на законних підставах займає штатну посаду та, згідно з вимогами законодавства, реалізує повноваження представника влади, а також здійснює функції, пов'язані з правоохоронною діяльністю, діючи при цьому виключно в межах наданих їй законом повноважень». Таким чином, дисертантка пропонує ввести в КК України визначення поняття «працівника правоохоронного органу». Слід зазначити, що така пропозиція ЮРКІВ Марти Тарасівни є концептуально цікавою, однак потребує додаткового обґрунтування та обговорення під час публічного захисту дисертації. З огляду на те, чому зазначене визначення має міститися саме в примітці до статті 115 КК України, а не в статті 365 КК України «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу», іншому законі чи нормативно-правовому акті? У такому разі чому дисертант не пропонує в примітці до ст. 115 КК України дати визначення поняття «службового та громадського обов'язку, та не зазначає перелік уповноважених осіб, які цей обов'язок виконують? Враховуючи зміст запропонованого визначення поняття працівника правоохоронного органу, не зрозумілим залишається питання службова особа **якого саме органу** є працівником правоохоронного органу? Оскільки в примітці дисертант використовує словосполучення «відповідного органу» не конкретизуючи його.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище зауваження, рекомендації та міркування, поставлені запитання є підставою насамперед для дискусії в ході захисту. Вони свідчать про складність проблеми та дискусійний характер підходів до її вирішення та не змінюють загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що дисертація Марти Тарасівни ЮРКІВ є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що

мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичним та практичним значенням, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Відповідно, автор дисертації – Марта ЮРКІВ – за умови успішного захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету №1 (з
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України)
Львівського державного університету
внутрішніх справ
доктор філософії в галузі знань
«Право», доцент**

Тарас ЛУЦЬКИЙ